

Till
Justitiedepartementet
enhet L3
103 33 Stockholm
ju.remissvar@regeringskansliet.se
clara.cederberg@regringskansliet.se

REMISSYTTRANDE – Ju 2024/00120

Inskränkningar i upphovsrätten – betänkande av utredningen om upphovsrättens inskränkningar - SOU 2024:4

1.Allmänna synpunkter och sammanfattning

För Svenska Journalistförbundet ("förbundet"), som förutom olika upphovsmannagrupper även organiserar redaktörer (personer som väljer ut material för nyttjande som skapas av andra) , och ofta ställs inför frågor om innebörden av Upphovsrättslagens ("URL") inskränkningar har en viktig aspekt sedan lång tid varit att URL bör bli mer begriplig för icke-jurister. Det är dock bara att konstatera att EU-rätten, och den avvägning som ofta måste göras mellan yttrandefriheten och ensamrätten inte har ökat klarheten. Tvärtom blir det allt svårare att avgöra vad som är en tillåten resp otillåten användning. I det föreliggande förslagen i rubricerade betänkande återfinns ändå klara förbättringar av URL där svensk nationell rätt hitintills varit oklar och ologisk. Detta gäller t ex kravet på källangivelse, bla i form av angivande av upphovsmannens namn (motsvarande dagens 11 § 2 st URL) som utredningen föreslår ska arbetas in i flera av bestämmelserna i 2 kap. Ett ytterligare förslag som ökar överskådligheten är förslaget att införa en ny särskild inskränkning för parodi och karikatyr, och samtidigt "flytta ut" dessa frågor från 4 § 2 st URL, i den mån det inte verkligen handlar om nya och självständiga verk.

Utifrån ett mycket allmänt perspektiv kan vi ställa oss bakom utredningen sett som ett samlat dokument, men där vi härnedan redogör för avvikande inställning i ett antal frågor.

I det senaste större lagstiftningsärendet när det gäller upphovsrätt (Ds 2021:30) kritiserade vi användning av vissa begrepp, bland annat "publicering" – detta då det inte finns en entydig betydelse av dess innebörd. På samma sätt kritiserade vi också användning av "utgivning" resp "utgivare" på verksamhet som innefattar överföring/sändning. I propositionen ändrades det sedan till "framställare av presspublikationer". Begreppet "publicering" infördes dessbättre

inte i lagtexten. I det nu aktuella betänkande skulle vi vilja på motsvarande sätt fästa uppmärksamhet på användning av begreppet "spridning". Spridning är i URL synonymt med utgivning i 8 § URL såsom en form av offentliggörande, men spridning är också en form av tillgängliggörande i 2 § URL. I några fall i betänkandet används begreppet allmänspråkligt, dvs i dessa fall betyder det inte spridning såsom det förstås i 2 § URL. I kommande proposition skulle vi vilja att andra begrepp – t ex nyttjande, delning – används i de fall spridning används i en annan mening än vad som förstås i 2 § URL. I andra lagar/rättsområden kan förvisso spridning åsyfta förfoganden som i URL snarast skulle kallas för sändning eller tillgängliggörande on-demand.

Rent generellt anser vi att olika former av ersättningsrätter – tvångslicenser – bör övervägas i större utsträckning än som framgår av betänkandet, gärna med en rapporteringsplikt för användaren. I situationer där det både finns såväl ett starkt rättsinnehavarintresse jämt ett starkt användar- och yttrandefrihetsintresse är tvångslicens ofta en rimlig lagstiftningsteknisk lösning. Att i efterhand bli tvungen att betala skälig ersättning i fall där nyttjandet skett genom tvångslicens är betydligt mindre betungande än att aktivt fråga om lov, t ex en upphovsman som inte går att få tag på. Att ett medie företag blir tvungen att betala (för ett tvångslicensutnyttjande) är rimligen inte en fråga som har med yttrandefrihet eller pressfrihet.

I övrigt kan förbundets remissyttrande sammanfattas enligt följande:

- Vi tillstyrker i huvudsak de föreslagna reglerna om namn och källangivelse som en avgränsning av förfoganderätten, dock med en formulering som tydligare tar höjd för relationen mellan å ena sidan namnrätten och å andra sidan annan form av källangivelse.
- Ang ideell rätt (namnrätt, respekträtt och offentliggöranderätt): Vi tillstyrker den föreslagna ändringen av 3 § 1 st URL. Vi föreslår – till skillnad från utredningen - att 3 § 2 st URL explicit undantas för parodi och karikatyr-användning. Ang behovet av en ideellrättslig "offentliggöranderätt" (fr "droit de publier/divulgation), - jmf direktiven till utredningen, SOU 2024:4 sid 448 – menar vi att den bör så långt det är möjlig behållas, men att rättigheter enligt 46 § URL m fl lagrum i 5 kap inte har behov av något sådant rättsskydd. Den kritik som riktas mot konsekvenserna av NJA 2020 sid 293 (mobilfilmen) och 46 § URL, är enligt vår uppfattning helt berättigade – men inte om man utifrån denna dom vill försäkra rättsskyddet för konstnärliga och litterära verk. Med utgångspunkt i det rimliga med att harmonisera svensk rätt med centrala kontinentaleuropeiska länder bör således skyddet för icke offentliggjorda konstnärliga och litterära verk inte försäkras i detta hänseende, men väl för närstående rättigheter enligt 46 §, 48 § URL m fl lagrum.

- Vi tillstyrker förslaget att införa tre-stegstestet i lagtext. Vi anser dock att förslaget till hantering av kriteriet "bara i särskilda fall" (förslag till 11 § 1 st första meningen och 2 st), som en logisk konsekvens av förslaget, *kräver* att lagstiftaren explicit undantar den ideella respekträtten gentemot parodi och karikatyr, dvs som nu sker i 11 § 1 st med 26 c § URL.
- Vi tillstyrker i huvudsak förslaget till panoramaregeln men vi har vissa avvikande synpunkter på skrivningarna i utredningen bl a om bedrivande av journalistik som ett argument att verksamheten ska innefattas i den föreslagna inskränkningen.
- Vi har vissa kritiska synpunkter på den föreslagna regeln om nyhetsrapportering även om vi tillstyrker att det som idag regleras av två olika lagrum blir ett lagrum liksom behovet att göra regelverket neutralt i förhållande till olika medier. Vi kan inte (som påpekas ovan) tillstyrka att kravet på offentliggjort tas bort som krav för att ta konstnärliga och litterära verk i anspråk inom ramen för nyhetsrapportering, men väl för rättigheter enligt 46 §, 48 § osv. En reglering av "undantaget i undantaget" i dagens 23 § 1 st p 3 URL ("dock inte om verket har skapats för att skapats för att återges i en sådan publikation") bör införas explicit i lagtext och ges en större omfattning än motsvarande skrivningar i form av motivuttalanden som nu föreslås i det aktuella betänkandet.
- Reglerna om forskning bör i högre grad omfattas av en avtalslicens och inte av en total-inskränkning än som föreslås. Tvångslicens är ytterligare alternativ till hantering av ett särskilt användarbehov.
- Ang reglerna om text- och datautvinning i relation till diskussionen om artificiell intelligens ("AI") kan vi tillstyrka utredningens förslag att inte införa kravet på namn och källangivelse i 15 a § och 15 b § URL, istället kan de regler om ursprungsangivelse som finns i AI-förordningen användas på material som färdigställs med stöd av 15 a § och 15 b § URL.
- Vi kan inte tillstyrka utredningens förslag att inte ändra 17 § URL med fler lagrum om talböcker/ljudböcker. Reglerna i denna del av URL behöver tydligare avgränsas mot kommersiella aktörer.
- Vi tillstyrker förslaget om en redaktionell ändring av de komplicerade reglerna om offentliga debatter och allmänna handlingar med mera (26 § m fl lagrum). Den regel om tvångslicens – som bland annat varit aktuell i relationen Svenska Kyrkan och Bonus Copyright Access – som återfinns i 26 a § URL behöver kompletteras av en anmälningsskyldighet.

2.Reglerna om namn- och källhänvisning

Vi tillstyrker i huvudsak förslagen till en ny reglering i detta hänseende, bland annat om att placera motsvarande 11 § 2 st direkt inne i ett antal inskränkningar i 2 kap. Ur vårt perspektiv är det uppenbart att nuvarande reglering inte är förenlig med EU-rätten samt att nuvarande nationella rätt dessutom varit oklar, t om förvirrande, i frågan om 11 § 2 st är en ideellrättslig eller en förfoganderättslig bestämmelse; ett antal domar från hovrätter visar entydigt detta problem. Domen från PMÖD (B-10527-18) från 25 oktober 2019 (Ps-sons blogg) innebar där ett välbehövligt trendbrott. Trots att rättspraxis till slut landat rätt behöver lagtexten ändå tydliggöras och i några fall behöver kravet på källangivelse tas bort. En konsekvens av nuvarande rätt, med utgångspunkt i PMÖDs dom i målet Ps-sons blogg torde för övrigt vara den, att kopiering för privat bruk enligt URL kräver uppfyllelse av 11 § 2 st URL för att vara tillåten, vilket i sig är en uppenbar orimlighet, en orimlighet som dessutom är i strid med EU-rätten.

Lagtexten i denna del av förslaget från utredningen – som återfinns i ett antal föreslagna lagrum – anger att "källa inbegripet upphovsmannens namn ska anges...". Detta kan uppfattas som att *såväl* upphovsmannens namn som uppgift om varifrån materialet hämtats måste anges, dvs ett kumulativt krav. EU-rättens dom (Painer-målet; C-145/10) får härvid snarare uppfattas så, att i *första hand* ska upphovsmannens namn anges, i *andra hand* – om det första kravet inte går att uppfylla, tex om upphovsmannen är okänd – så ska i vart fall uppgifter om varifrån materialet tagits/hämtats anges. Vem eller vilka som försett företaget med materialet torde också kunna vara källa i detta hänseende; se mer nedan om relationen till det grundlagsskyddade källskyddet.

Vårt förslag på lagtext att införas invid de relevanta bestämmelserna i 2 kap URL är istället:

"...ska upphovsmannens namn anges. Om det visar sig omöjligt att ange upphovsmannens namn ska istället annan form av källangivelse ske".

Vad motsvarigheten till "upphovsman" när det gäller rättigheter i 5 kap, t ex 46 §, 48 §, 49 a § URL är inte helt klart i betänkandet. När det gäller en fysisk fotograf som tagit stillbilder enligt 49 a § URL så ligger det nära tillhands att hen ska jämföras med en fotograf som tagit stillbilder som skyddas som verk.

Men i 5 kap skyddas i stor utsträckning prestationer som inte alltid går att spåra till någon fysisk kreatör. Den av utredningen föreslagna regeln kan mycket väl uppfattas så, att finns inte

någon upphovsman (i den meningen som avses i 1 § URL) då gäller bara krav på att ange uppgifter om varifrån materialet kommer ifrån.

Stillbildsfotografer som får ett skydd enligt 49 a § URL liksom fysiska "film-skapare" enligt 46 § URL (som i NJA 2020 sid 293) bör härvid kunna jämföras med "upphovsman". Men man bör vara medveten om att i många fall såväl enligt såväl 46 § URL som 49 a § så finns ingen fysisk kreatör att jämföras med upphovsman (i det senare fallet stillbilder som tas mekaniskt t ex av en övervakningskamera). Då bör rimligen *kravet motsvarande dagens 11 § 2 st URL innebära att det räcker att ange källa, t ex varifrån materialet tagits*. Icke desto mindre bör nog detta tydliggöras i den kommande propositionen, om det inte går att lösa direkt i lagtexten.

Vi vill passa på att belysa frågan om att ange upphovsman och annan källa i relation till källskyddat material i TF/YGL. Att källan kräver anonymitet torde innebära enligt vår uppfattning att om såväl upphovsmannens namn inte är känt (eller hen vill vara anonym) och att en tipsare, i mening den som försett medieföretaget med informationen/materialet, *också vill vara anonym* bör en kommande proposition ta höjd för att det upphovsrättsliga kravet på källangivelse skulle kunna ske genom exvis informationen "källa: anonym meddelare". (En central fråga i rättsfallet NJA 2020 sid 293 var för övrigt det faktum att medieföretaget Expressen haft tillgång till den aktuella mobilfilmen, men där Expressen inte kunde informera t ex SVT pga källskyddet om vem eller vilka som hade försett dem med filmen). Då den ideella namnrätten enligt 3 § 1 st URL, och kravet på att ange källa lappar över varandra skulle det vara stötande om det EU-rättsliga kravet att ange upphovsmannens namn, som en förutsättning att tillämpa vissa inskränkningar, skulle få till konsekvens att ett upphovsrättsintrång äger rum, i de fall där upphovsmannen valt att vara anonym (t ex med stöd av 3 § 3 st URL, och 3 kap Tryckfrihetsförordningen). Så något alternativt sätt att ange källa i URLs mening måste rimligen finnas utan att man ska behöva ange upphovsmannens namn eller varifrån materialet hämtat, alternativt vem som försett medieföretaget med materialet (som var fallet i NJA 2020 sid 293).

I dagens 11 § 2 st URL finns ett ändringsförbud som i doktrin setts som en del av den ideella rätten, men genom sin placering i 11 § 2 st innebär ett tillkommande rekvisit som är relevant för 2 kap, dvs förfoganderätten. Detta krav på förbud mot ändringar är inte föranlett av EU-rätten, och då domstolar gör allt för att slippa tillämpa regeln, - vilket vi haft erfarenhet av i ärenden där våra medlemmar varit inblandade – tillstyrker vi att bestämmelsen i sin helhet utmönstras.

3.Trestegsregeln

Vi tillstyrker förslaget från utredningen att trestegsregeln införs i URL. Förslaget i 11 § URL har den fördelen att de två delar i detta "test" som mer direkt riktar sig till domstolen skiljer sig från

det mer allmänna kravet om "i särskilda fall", som snarast – förutom en instruktion till lagstiftaren – kan uppfattas som ett direkt förbud för en domstol att skapa egna undantag i lagen.

I den mån dessa formuleringar blir gällande rätt menar vi på att det är olyckligt om inte lagstiftaren själv lever upp till denna formulering genom att inte föreslå ett explicit undantag för 3 § 2 st URL vid nyttjanden som är att anse som parodi eller karikatyr.

4. Panorama

Vi kan tillstyrka bestämmelsen och vill särskild påpeka nödvändigheten att affischer och vykort inte längre kan fritt använda offentlig konst bara för att den finns stadigvarande placerat på allmän plats. Vi hänvisar till yttrande från Bildupphovsrätt i Sverige.

Vi ifrågasätter dock hur undantaget i den tänkta 22 a § URL ska tolkas utifrån det som beskrivs på sidorna 155 – 156 och sid 417, ang förvärvssyfte och journalistik. Journalistik kan bedrivas i väldigt många former av väldigt skilda aktörer, och tillgängliggöras/distribueras av ytterligare en stor mängd medieföretag som inte alltid är (traditionella) producenter av journalistik. Mycket material tillgängliggörs via betal-tjänster på Internet antingen via grundabonnemang eller à la carte betalning för läsning/tittning/lyssning av enskilda verk. Att det inte skulle vara förvärvssyfte om aktörer som Netflix, HBO, Spotify liksom Aller Media eller Dagens Nyheter – som tar betalt av mediekonsumenter via nätet för läsning/lyssning on-line bestrids. Även aktörer knutna till bokbranschen som Norstedts och Storytel tillhandhåller i viss utsträckning journalistisk, men av tradition har de inte ansetts vara en del av (den traditionella) mediebranschen. Att basera en föreslagen regel såsom 22a § URL på sådana mer och mer inaktuella uppdelningar mellan medieföretag som synes vara bakgrunden till skrivningen är något vi inte kan tillstyrka.

Förvisso bedrivs journalistik också i mer ideellt icke-förvärvssyfte (se t ex Högsta domstolens dom i målet B 293-00). Det finns även en stor mängd tidskrifter, t ex kulturtidskrifter, liksom webplatser med journalistik som inte kan sägas bedrivas i förvärvssyfte.

Vid sidan om den tänkta 22 a § URL finns det ju annars en rätt enligt andra bestämmelser i URL, t ex regeln om nyhetsrapportering liksom rätten att nyttja bilder som inte är framträdande med stöd av 20 a § URL, vilka kan vara relevanta inskränkning för en panoramaanvändning.

5. Text och datautvinning - och AI

I vilken mån olika former av artificiell intelligens ("AI") är användningar som innefattas av begreppet text- och datautvinning (TDU) är en omdiskuterad fråga. Att det finns överlappningar mellan dessa begrepp kan man utgå ifrån; dvs: det finns rimligen AI-användningar som inte har med TDU, liksom att TDU kan tas i anspråk genom annan teknik än AI.

För vår del kan vi säga att när inskränkningen för TDU etablerades var vi ganska välvilliga till företeelsen. Vi såg att såväl forskarvärlden inom universitet och högskola liksom undersökande journalistik skulle ha konkret nytta av detta undantag från ensamrätten. Ett uppmärksammat nu aktuellt fall är journalisten Jens Nylanders (fd ägare av Jens of Sweden) genomgång av en stor mängd fakturor och annat offentligt material från svenska kommuner och regioner som avslöjar stora brister i hanteringen av extern fakturering, en genomgång som antagligen inte varit möjlig rent praktiskt att genomföra utan AI. Den typen av TDU-analys är emellertid något annat än sådan AI-användning som sker inom ramen för generativ AI.

Förslaget i betänkandet är att ett krav på källhänvisning med mera inte införs i 15a och 15 b § URL ett förslag vi kan ställa oss bakom. Ett bibehållet krav på att ange upphovsmannens namn eller någon annan källa skulle dels inte vara praktiskt möjligt – just i exemplarframställningsögonblicket, dels följer det inte heller av EU-rätten.

Vad man emellertid kan överväga är att kravet på någon (annan form) av ursprungsmärkning/information enligt AI-förordningen (artikel 52, 3 andra sub-paragrafen) skulle kunna införas avseende 15 a och 15 b § URL, detta givetvis i de fall där en AI-användning motsvarar TDU-reglerna i DSM-direktivet. Vi utgår ifrån att frågan kommer att bli föremål för ytterligare överväganden inom en snar framtid, om nu inte regler om ursprungsuppgifter införs i en kommande proposition med anledning av rubricerade betänkande.

Fördelen med att införa kravet på ursprungsangivelse i Upphovsrättslagen torde annars vara att konfliktytorna mot TF/YGL blir mindre i vad avser grundlagsskyddade medier, än om kravet införs i annan lagstiftning, detta då upphovsrätten omfattas av en delegationsregeln i TF.

Frågan om hur ett korrekt individuellt förbud ska meddelas enligt URL (främst olika avtalslicenser) är något Journalistförbundet vid ett flertal tillfällen påpekat bör få ett förtydligande. I samband med AI-användning och reglerna om TDU har särskilt detta med hur – och vem – som kan meddela undantag i maskinläsbar form ställts på sin spets. Vi vill här passa på att uppmana regeringen att ge denna fråga största möjliga prioritet, och särskilt beakta aspekten att ägaren av en webbplats – som är den som ytterst kan avgöra om spärrar för AI ska användas – inte nödvändigtvis är rättsinnehavare i upphovsrättslig mening.

6. Nyhetsrapportering

Nuvarande tre lagrum som reglerar nyhetsanvändning föreslås bli två lagrum, då bestämmelse som gäller film och etermedier slås ihop med bestämmelsen som gäller "tidning och tidskrift" (vilket i praxis även innefattat vissa webplatser).

Vi kan tillstyrka att dessa två lagrum placeras i ett nytt lagrum, så att regelverket blir mer teknikneutralt. Det går ändå inte att bortse ifrån att exponeringen/användningen skiljer sig högst väsentligt mellan de relevanta medierna. Exponeringen i film och television har ofta varit flyktig då nuvarande lagrum gäller verk som hörs/syns i samband med en nyhet. Även periodisk skrift, med utgångspunkt att rätten konsumeras enligt URL blir det upphovsrättsligt relevanta förfogandet begränsat.

Med nuvarande reglering kommer on-line-användning att tydligt komma ifråga för nyttjande inom ramen för den föreslagna 25 § URL vilket vi i och för sig kan tillstyrka, men då måste man inse att ett sådant nyttjande skiljer sig radikalt från linjär TV och film, liksom tryckt skrift.

Att det såväl upphovsrättsligt som även i andra rättsliga avseenden (t ex i YGL) är ett pågående nyttjande när material görs tillgängligt on-line så är något som lagen – här Upphovsrättslagen – måste förhålla sig till, t ex i relation till tre-steps-regeln. Man får t ex räkna med att vid on-line användning kan andra aktörer komma att länka till det material som tillåts överföras inom ramen för ett kommande nyhetsundantag.

I en on-line-tjänst går det att exploatera tillgängligt material mot en allmänhet på ett flertal sätt, att t ex hela tiden nytt aktuellt annonsmaterial placeras invid ett medieinnehåll som har några år på nacken (se NJA 2013 sid 945). Det kan t ex läggas en intern länk/rubrik på ingångssidan (själva hemsida) till ett visst material längre ned i web-databasens segment eller så får mediekonsumenten leta via en sökfunktion på medieföretags webbplats. Vad som är ett arkiv blir där närmast en filosofisk fråga. Beatles-låtar i Spotify kan – på grund av låtarnas ålder – också ses som ett arkiv, om man känner för den definitionen. Även musikaliska verk, t ex när en viss artist släpper en ny låt, kan definitivt vara en nyhet innebärande att ett nyhetsmedium skulle nyttja verket med stöd av den föreslagna bestämmelsen. Men låten som "nyhet" har självklart en begränsning i tiden. Bara för att ett medieinnehåll en gång var en nyhet blir det givetvis inte för alltid en nyhet; ett sådant synsätt skulle vara att göra våld på begreppet. Medieföretag får antingen – som SVT och SR – skaffa tillstånd från etablerade förvaltningsorganisationer eller begränsa åtkomsten till materialet, till den egna redaktionen när materialet inte längre är en nyhet.

Den beskrivning som finns på sidan 188 och 428 i utredningen om viss typ av webbanvändning är enligt vår uppfattning försåtlig. Antingen är det en överföring till allmänheten eller inte. Inte någon slags "överföring light". Är materialet åtkomstbegränsat till exvis internt på en arbetsplats är det något annat än om det skyddade materialet är tillgängligt genom överföring till allmänheten, t ex via abonnerade tjänster. Om ett medieföretag "lyfter fram" något ska inte heller vara avgörande, lika lite som om Spotify "promotar" ett visst innehåll på sin tjänst jmf med om man inte gör det. Den typiska tekniken genom att "lyfta fram" något är som regel via en länkning, och sådan länkning som sådan är för övrigt upphovsrättsligt irrelevant i många fall enligt ett antal domar från EU-domstolen.

Bakgrunden till utredningens uppdrag gäller primärt i denna del Högsta domstolens dom i den sk motbilfilmen (NJA 2020 sid 293). Som Journalistförbundet redogjort vid ett flertal tillfällen – liksom vår upphovsrättsjurist Olle Wilöf som deltog som expert i utredningen – har produktionen av rörliga filminslag enligt 46 § URL ökat högst väsentligt de senaste fem åren, dels bland journalister/pressfotografer, men kanske ännu mer bland den breda allmänheten. Händelserna vid Capitolium i Washington den 6 januari 2021 har också haft effekt på omfattningen av korta rörliga filminslag som cirkulerat på Internet.

Att öka möjligheten att kunna nyttja bild- och ljudupptagningar för nyheter även om det inte är offentliggjort – material som för övrigt inte har någon ideell rätt ens idag – kan vi tillstyrka. Kravet på offentliggjort motiveras över huvud taget inte av det som anges i SOU 1956;25 om det som då kallades "publiceringsrätt" (fr. "droit de publier"). Men med utgångspunkt i förarbetena till nuvarande lagen – och det faktum att centrala europeiska länder har en ideellrättslig "publiceringsrätt" – talar entydigt för att den föreslagna ordningen just avseende *konstnärliga och litterära verk* inte är acceptabel.

Det kan också påpekas att exponering/uppläggning av skyddat material på webplatser som kvalificeras som presspublikationer i lagens mening med stöd av en kommande inskränkning i lagen kan komma ersättas enligt 48 b § URL. Förslagsvis borde en ersättningsrätt för den upphovsrättsliga relevanta handling också gälla för medieföretagets nyttjande i den del det sker en överföring på en webbplats som är en del av en presspublikation. (se DMS direktivets artikel 15 där det tydliggörs att upphovsrätt ska gälla för skyddat material som tillgängliggörs på medier som får ett rättsskydd enligt artikel 15). Det material som ska bli föremål för en tvångslicens-liknande ersättningsrätt i vad avser inkomster för informationssamhällets tjänster, *skulle* mot den bakgrunden på samma sätt kunna bli ersatt via en ersättningsordning i den del materialet nyttjas "primärt" med stöd av en inskränkning i 2 kap, dvs en regelrätt tvångslicens.

Nuvarande 23 § 1 st p 3 innehåller ett undantag i undantaget ("sådan publikation") som blir mer eller mindre omöjligt att tolka, om – som skett i praxis – webplatser och social-medier-

konton jämföras med "tidning och tidskrift. Det är ett av flera skäl varför det i och för sig behövs en ny regel i URL om nyhetsanvändning.

Material som lovligen – med upphovsmannens tillstånd – offentliggjorts på en nyhetsweb (t ex www.expressen.se) ska rimligen inte kunna nyttjas på ett konkurrerande nyhetsmedier webbplats, bara för att inte material direkt framställts för ett journalistiskt medium (jmf sid 423 i utredningen). Ett konkret exempel på detta är de läsarbilder som togs på vice statsministern i samband med en nattlig måltid på en snabbmats-restaurang efter nobelfesten 2023 som "såldes in" till Expressens webbplats(<https://www.expressen.se/nyheter/sverige/ebba-busch-at-pa-max-direkt-efter-nobelfesten>).

I ett fall som detta har alltså inte materialet skapats för ett journalistiskt medium. Men väl kommit att "ur-uppföras" där. Att dylikt material skulle fritt tas av konkurrerande nyhetsmedier är direkt orimligt. I vart fall – i andra hand - borde en ersättningsrätt tillkomma upphovsmannen/fotografen.

Vi förordar ett explicit undantag i undantaget i lagtext – dvs motsvarande "sådan publikation" i nuvarande 23 § 1 st p 3, detta istället för försök att i motivuttalanden slå fast vad som är "användning som motiveras av informationssyftet".

7. Parodi med mera

Vi tillstyrker att den svenska ordningen i 4 § 2 st URL "befrias" från att reglera det som anges i InfoSoc-direktivets art 5.3 k, och att ett nytt lagrum i 2 kap URL införs. Alltjämt kommer det att förekomma parodier etc som i traditionell mening är nya och självständiga verk, liksom på samma sätt att det kommer förekomma parodier som är andrahandsverk (4 § 1 st URL).

Vi har däremot en annan uppfattning än utredningen om hur pastiche ska hanteras, ett begreppet som allmänspråkligt synes betyda två immaterialrättsligt ganska diametralt olika saker. Å ena sidan

1) att tydligt anknyta till stil maner, i första hand till en annan upphovsman, - dvs sådant som inte alls skyddas av upphovsrätten - eller

2) mer eller mindre in extenso använda ett annat verk (eller närstående rätt) med ibland pliktskyldiga ändringar, ibland inga ändringar alls.

Mot den bakgrunden motsätter vi oss att "pastiche" rent generellt blir en del av en ny inskränkning. Istället kan "pastiche" regleras utanför 2 kap, i en komplettering till 4 § 2 st URL,

som dock inte behöver ha rättsföljden "en egen upphovsrätt", som det föreliggande förslaget till 4 § 2 st URL kräver, utan som ett klarläggande att pastiche-fall nr 1 är tillåtet enligt svensk rätt eftersom eftergöraren nyttjar icke skyddade element, som stildrag.

Vi delar inte utredningens utgångspunkt att hela artikel 5.3.k i InfoSoc - användning i karikatyr-, parodi- eller pastischsyfte - måste införas, och inte ska kunna gå att dela upp.

Artikel 5.3 c som på motsvarande sätt också innehåller flera delar – som inte är lika lätta att upptäcka som delarna i 5.3 k – har den svenska lagstiftaren inte heller uppfattat att det är "take it or leave it" som gäller. Däremot är t ex 5.3 d om citat en helhet.

c) Mångfaldigande av pressen, överföring till allmänheten eller tillgängliggörande av utgivna artiklar om aktuella ekonomiska, politiska eller religiösa ämnen eller av verk eller andra alster av liknande slag i radio- eller televisionssändningar om sådan användning inte är förenad med uttryckliga förbehåll och förutsatt att källan, inbegripet upphovsmannens namn, anges, eller användning av verk eller andra alster i samband med nyhetsrapportering, i den utsträckning som är motiverad med hänsyn till informationssyftet och förutsatt att källan, inbegripet upphovsmannens namn, anges, om inte detta visar sig vara omöjligt.

k) Användning i karikatyr-, parodi- eller pastischsyfte.

Vi föreslår – som nämnts ovan under "ideell rätt" - att svensk rätt drar samma slutsats som den danska rätten när det gäller relationen mellan parodier och ideell respekträtt, dvs ett explicit undantag i 11 § måste införas motsvarande det som redan gäller idag ang 26 c § URL.

Det faktum att utredningen föreslår att det – i realiteten – obsoleta ändringsförbundet i 11 § 2 st URL utgår talar för att frågan om ideell rätt och parodi också på samma sätt måste anpassas till verkligheten när det gäller lagtext.

8. Forskning

Vi kan inte tillstyrka förslaget. Hänvisar till remissyttrande från Bonus Copyright Access.

9. Talböcker (17, 17 a § osv URL)

Nuvarande ordning i 17 § URL med flera lagrum är mycket otillfredsställande. Så vitt förstått har kommersiella aktörer etablerat sig inom ramen för dessa inskränkningar vilket nog var tveksamt om det var syftet och om det uppfyller trestegs-regeln. Vi hänvisar till KLYS/Copyswede och Sveriges Författarförbund/Sveriges Läromedelsförfattareshöjningsförbunds remissyttrande.

10. Allmänna handlingar och annat "offentligt material"

Nuvarande regler är mycket komplicerade. Utredningens förslag till förenkling och omstrukturering är väldigt bra. Vi är väl bekant med tvisten på 90-talet om tvångslicenssättning avseende Svenska Kyrkans kopiering ur nya psalmboken som sedermera ledde till avtal mellan kyrkan och Bonus Copyright Access. Att rättsinnehavarna fick kunskap om det nyttjande som Svenska Kyrkan ägnade sig åt berodde på minst sagt o-ortodox dokumentation från Bonus dåvarande VD, vilket vi menar är ett argument för att bestämmelsen borde tillfogas ett krav på rapportering.

Stockholm den 3 juni 2024

Ulrika Hyllert
Förbundsordförande